

Dvanáct osobností převzalo Cenu Václava Bendy

V Hlavním sále Valdštejnského paláce v Praze byly předány Ceny Václava Bendy osobnostem, které se postavily nacistické i komunistické totalitě. Ředitel ÚSTR Ladislav Kudrna při té příležitosti varoval před relativizací zločinů minulosti a připomněl, že svoboda není samozřejmost, ale výsledek osobní odvahy.

Předávání Cen Václava Bendy se konalo v Hlavním sále Valdštejnského paláce, jednom z nejkrásnějších barokních interiérů v Praze

Ve čtvrtek 29. ledna 2026 se v Hlavním sále Senátu Parlamentu České republiky uskutečnil slavnostní ceremoniál předávání Cen Václava Bendy. Ocenění každoročně uděluje Ústav pro studium totalitních režimů osobnostem, které se významně zasloužily o odpor proti totalitním režimům a obranu svobody, svědomí a demokracie. Záštitu nad letošním ročníkem převzal místopředseda Senátu Parlamentu České republiky Jiří Oberfalzer.

Za rok 2025 bylo oceněno celkem dvanáct osobností, pět z nich in me-

moriam. Letošní již 17. ročník byl koncipován se zvláštním důrazem na ty, jejichž život oba totalitní systémy – nacistický i komunistický – tragicky poznamenaly. Symbolickou podobu ceny představuje křišťálový Ametyst, skleněná trofej vytvořená výtvarníkem Jiřím Pačinkem.

Význam akce podpořili svou účastí ústavní činitelé, členové vlády, poslanci, senátoři, zástupci diplomatického sboru, církví, Rady ÚSTR i široká odborná a kulturní veřejnost. Slavnostním večerem již počtvrté provázal moderátor Marek Eben.

O hudební doprovod se postarala skupina Salome, unikátní projekt mladých umělců, kteří osobitým a vytříbeným způsobem navazují na vynikající hudbu a písně Karla Kryla.

VAROVÁNÍ PŘED RELATIVIZACÍ ZLA

Ředitel ÚSTR Ladislav Kudrna ve svém projevu upozornil na aktuální společenské výzvy spojené s ochranou historické paměti. „Dnes už nejde jen o bagatelizaci komunistického režimu, ale stále častěji i o překrucování dějin druhé světové války,“ zdůraznil. Varoval před rostoucím antisemitismem, který podle jeho slov proniká i do akademického prostředí, i před tendencemi interpretovat období normalizace jako relativně konsenzuální a sociálně úspěšný projekt. „Totalitní myšlení se nevrací v uniformách, ale v jazyce, symbolech a relativizaci zla,“ uvedl Kudrna. Připomněl také odkaz Jana Palacha jako morální výzvu vůči nastupující totalitní moci a dodal, že „žádný totalitní režim nevede k osvobození člověka, ale k jeho zotročení.“ Podle ředitele ÚSTR je nezbytné připomínat jednotlivé lidské příběhy. „Svoboda, odpovědnost a občanská statečnost nejsou samozřejmostí. Za velkými dějinami stojí konkrétní lidé a jejich morální volby,“ řekl. „Neděláme tlusté čáry za minulostí. Naopak – připomínáme osudy, které ukazují, že i v nejtěžších dobách lze obstát.“

OCEŇENÍ JAKO MORÁLNÍ ZÁVAZEK

Ceny Václava Bendy letos připomněly osobnosti, které ve zlomových okamžicích 20. století prokázaly odvahu

postavit se bezpráví. Mezi oceněnými byli například Vratislav Brabenec, Lenka Marečková či Drahomíra Šinoglová. „Spojuje je osobní odpovědnost a vnitřní pevnost. I zdánlivě malý čin odvahy může mít zásadní dopad,“ uvedl Kudrna. Podle něj ocenění dokazují, že svoboda je vždy výsledkem konkrétních rozhodnutí jednotlivců.

Symbolická cena, křišťálový Ametyst, není podle vedení ÚSTR zvolena náhodně. „Ametyst je metaforou tiché, ale pevné síly. Není okázalý, přesto odolává tlaku a času. Stejně jako lidé, které oceňujeme,“ vysvětlil ředitel. Skleněná podoba trofeje pak symbolizuje křehkost svobody. „Tu lze snadno narušit, pokud o ni nepečujeme.“

ÚSTR: NÁVRAT K POSLÁNÍ A NOVÉ VÝZVY

Ve svém vystoupení Ladislav Kudrna bilancoval také činnost ústavu v uplynulém roce. Poděkoval zaměstnancům a zdůraznil návrat instituce k jejímu zákonnému poslání. ÚSTR je dnes podle něj respektovanou domácí i mezinárodní institucí a zastupuje Českou republiku v Evropské síti paměti a solidarity (European Network Remembrance and Solidarity, ENRS).

Ústav se podílel na několika významných legislativních změnách – například na úpravách týkajících se snižování důchodů bývalým komunistickým prominentům, odškodňování obětí akce Asanace či politického ochranného dohledu nebo na novelizaci trestního zákoníku, která postavila propagaci komunistické ideologie naroveň nacismu. Zvláštní důraz je kladen na činnost Archivu bezpečnostních složek a jeho otevřenost veřejnosti. Digitalizace více než jedenácti milionů archivních dokumentů představuje podle ředitele ÚSTR zásadní krok k demokratizaci poznání moderních dějin.

Cenu za Gustava Frištenského převzala z rukou ředitele ÚSTR Ladislava Kudrny a místopředsedy Senátu Parlamentu České republiky Jiřího Oberfalzera praneteř Zdena Frišteská

PLÁNY NA ROK 2026

Ústav připravuje vydání několika-svazkových dějin Státní bezpečnosti, mezinárodní konferenci o zpravodajských službách v období komunismu či otevření Knihovny Jána Langoše ve svém novém sídle v Paláci Archa. Tam také chystá stálou expozici věnovanou období nacismu a komunismu, která v České republice má být svého druhu unikátní. Pokračovat bude i činnost komise pro Dáblíky hřbitov. „Považuji za naši morální povinnost zajistit, aby oběti obou totalitních režimů, pohřbené v hromadných hrobech, nalezly důstojné spočinutí,“ zdůraznil Kudrna.

Na závěr ceremoniálu uctil památku dr. Jiřího Lišky, jednoho z těch, kteří stáli u zrodu ÚSTR, a dlouholeté morální autority, který se letošního

udílení cen nedožil. „Přál bych si, aby si lidé z dnešního večera odnesli vědomí, že svoboda není daná jednou provždy. Vyžaduje odvalu, odpovědnost a ochotu nést následky svých rozhodnutí,“ uzavřel ředitel ÚSTR.

Letošní Ceny Václava Bendy tak znovu potvrdily, že připomínání minulosti není pouhým návratem k dějinám. Je především výzvou pro současnost – k obraně demokracie, lidských práv a k věrnosti svědomí i v době, kdy se hodnoty svobody mohou zdát samozřejmé.

Petr Mach, Petra Jungwirthová,
Martin Vacek

Foto: Jindřich Mynařík, Jakub Šafránek, archiv ÚSTR, VHÚ, archiv rodiny Frišteských, Loewensteinových a Petra Blažka

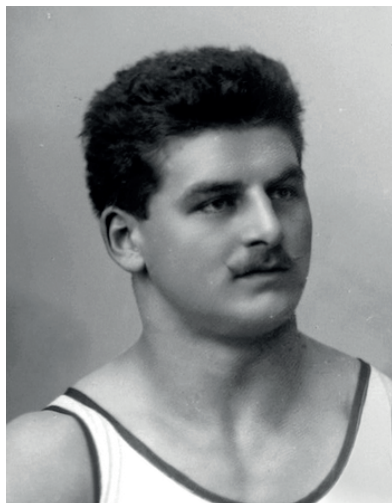
Vratislav Brabenec (1943)

Spisovatel, básník, textař, hudebník a zahradník. Narodil se v Praze, vystudoval střední zahradnickou školu a zahradnictví se řadu let věnoval. Po matce zdědil hudební talent – od třinácti hrál na klarinet, od patnácti na saxofon. Nejprve ho oslovil jazz, později inklinoval k dalším stylům. Začal také psát básně, divadelní hry a další texty. Působil v různých kapelách, až jej v roce 1972 Ivan Martin Jírouš oslovil s nabídkou stát se členem The Plastic People of the Universe (PPU), kde se stal výraznou postavou. V roce 1976 byl spolu s ostatními členy skupiny zatčen a obviněn z výtržnictví; jako jediný byl odsouzen k osmi měsícům vězení. V rámci akce Asanace byl donucen s rodinou emigrovat z Československa. V Kanadě pracoval jako zahradní architekt. Nadále se věnoval literární tvorbě vydávané samizdatově doma i v zahraničí. Po roce 1989 žil střídavě v Kanadě a v Česku, od roku 1997 znovu hrál v PPU, občas vystupuje se svou kapelou Pal-Post Unit a věnuje se psaní a vydávání knih ve vlastním nakladatelství. Je držitelem osvědčení účastníka odboje a odporu proti komunismu.

Eugen Brikcius (1942)

Spisovatel, básník, filozof, esejista, výtvarník a performer. Narodil se v Praze do rodiny úředníka. Kvůli špatnému kádrovému posudku nebyl přijat na vysokou školu, filozofii a sociologii studoval až dálkově na konci šedesátých let. V té době pořádal happeniny, za které byl opakovaně vyšetřován. V roce 1973 byl osm měsíců vězněn za hanobení Sovětského svazu, jako jeden z prvních podepsal prohlášení Charty 77. Neustálý tlak StB ho v roce 1980 přiměl k vystěhování do Rakouska. Filozofii dostudoval na londýnské University College a pracoval v organizaci pomáhající emigrantům. Dnes žije mezi Prahou a Vídní. Po roce 1990 navázal na své happeniny organizováním „konceptuálních akcí“. Je autorem řady básnických sbírek, esejí a výtvarných děl, publikoval v různých jazycích včetně latiny. V roce 2015 obdržel Cenu Jaroslava Seiferta, v roce 2017 pak Rakouský čestný kříž za vědu a umění I. třídy. Je rovněž členem mezinárodního PEN klubu a držitelem osvědčení účastníka odboje a odporu proti komunismu.

Gustav Frištenský (1879–1957)

Celosvětově známý sportovec, řeckořímský zápasník a velký vlastenec. Za druhé světové války organizoval pomoc postiženým rodinám a finančně je podporoval. Za to byl zatčen a téměř celý rok vězněn. Po válce opět pomáhal – finančně podpořil obnovu vypáleného Javoříčka, přispíval ženám po zemřelých četnících a obnovil Němci a Rudou armádou zdevastovaný statek v Lužici u Šternberka. V roce 1949 mu ho komunisté v rámci kolektivizace zabrali. Zemřel v dubnu 1957 v Litovli. V místním muzeu je mu věnována samostatná expozice, v roce 2013 mu před sokolovnou odhalili bronzovou sochu. Jeho životní a sportovní postoje a vlastenecké činy byly a jsou vzorem pro mnoho generací.

František Kafka (1941)

Za socialismu byl perzekvován pro své náboženské vyznání. Do střetu s totalitním režimem se dostal při nástupu na povinnou vojenskou službu. Jako člen Církve adventistů sedmého dne, pro něž je podle Bible například sobota dnem pracovního klidu a důsledně dodržují příkázání Nezabiješ, nebyl po několika pohovorech spojených s vyhrožováním připuštěn k vojenské přísaze. Soud ho za vyhýbání se služební povinnosti odsoudil k osmnácti měsícům odnětí svobody nepodmíněně. Prošel si vyšetřovacími vazbami na plzeňských Borech, v Českých Budějovicích a trest si odseděl v plné výši na Bytízu u Příbrami. Po návratu z vězení pracoval v rámci náhradní vojenské služby až do svých třiceti let v Ostravě jako horník. Plně rehabilitován byl až v roce 1991. V letech 2007–2013 obešel v důchodovém věku podél hranic celou naši republiku.

Aleš Kýr (1947)

Zaměstnanec Akademie Vězeňské služby ČR pracující na pozici vedoucího Kabinetu dokumentace a historie Vězeňské služby ČR. Ke sboru nastoupil v roce 1974 jako pedagog v nápravně výchovném ústavu Vinařice. Svůj vědecký výzkum zaměřuje převážně na historii vězeňství a zastává významnou roli ve vyhledávání ostatků obětí komunistického teroru. Pro svou erudici je respektován a oceňován nejen kolegy z Vězeňské služby ČR, ale také dalšími státními a pamětovými institucemi. Stál u zrodu expozice v Památníku Pankrác, je spoluautorem expozic historie vězeňství ve věznicích Valdice, Mírov a Plzeň, expozice Vězeňské služby ČR v Muzeu Policie ČR a mimo jiné i inicioval archeologický výzkum v prostoru pankrácké věznice, který potvrdil nález zpopelněných ostatků politických vězňů a popravených v tomto areálu.

Lilian Landová (1959–1979)

Signatárka Charty 77, která po nátlaku ze strany Státní bezpečnosti dobrovolně ukončila svůj život. Narodila se v Praze, mezi její zájmy patřila literatura, hudba a divadlo. Na střední škole v roce 1976 zorganizovala koncert písničkáře Jaroslava Hutky, za což byla vedením školy postižena. Když v létě 1977 komunistický režim Hutkovi zakázal veřejná vystoupení, připravila petici na jeho podporu. Musela dostudovat na jiném gymnáziu a studium na vysoké škole jí nebylo umožněno. Poté pracovala jako plavčíce na koupališti. Koncem roku 1978 podepsala Chartu 77, načež v květnu 1979 byla zadržena Státní bezpečností, vyslýchána a obviněna z pobuřování. Po propuštění se psychicky zhroutila a 26. června 1979 ve věku pouhých dvaceti let ukončila život sebevraždou. Na motivy jejího příběhu napsala Milena Štráfeldová román *Krycí jméno Studentka*. Dokumenty Státní bezpečnosti o této kauze publikoval historik Petr Blažek, na jehož doporučení bylo její jméno umístěno na pamětní zeď gymnázia Arabská v Praze.

Jiří Liška (1949–2025)

Veterinární lékař a politik. Narodil se v Havlíčkově Brodě, po studiích na Vysoké škole veterinární v Brně pracoval jako veterinář krátce v Praze a Táboře a následně téměř dvacet let v Jičíně, kde pak byl v letech 1994–2002 a 2012–2014 také starostou města. Po roce 1989 vstoupil do Občanské demokratické strany, v roce 1992 byl zvolen poslancem, v roce 1996 senátorem. Do horní komory Parlamentu ČR byl opětovně zvolen v letech 1998 a 2004 a zastával i funkci místopředsedy Senátu. Dlouhodobě se zasazoval o vyrovnání se s komunistickým režimem. Byl iniciátorem a spoluvůdcem zákona o Ústavu pro studium totalitních režimů a zákona o účastnících odboje a odporu proti komunismu. V roce 2017 a znovu v roce 2022 byl zvolen do Rady ÚSTR. Zemřel po krátké nemoci 1. března 2025.

Bedřich Loewenstein (1929–2017)

Bedřich Loewenstein byl česko-německý historik se specializací na moderní evropské dějiny s přesahem do dalších společenskovědních disciplín. Narodil se jako syn lékaře ve smíšené česko-německo-židovské rodině. Po nástupu nacismu byl za války vyloučen z gymnázia a následně totálně nasazen. Po maturitě v roce 1949 se rozhodl pro studium filozofie, odkud byl rovněž vyloučen, tentokrát z politických důvodů. Vystudoval historii až na základě výjimky udělené ministerstvem školství. Pracoval v Historickém ústavu ČSAV, zabýval se především moderními německými dějinami. Po nástupu normalizace přišel o zaměstnání a nemohl publikovat. Jako tlumočnick na velvyslanectví SRN pomáhal vytvořit vazby mezi disentem a exilem a zároveň publikoval v samizdatu. Od roku 1979 vyučoval na univerzitě v Západním Berlíně, po roce 1989 přednášel na Univerzitě Karlově. Před smrtí v květnu 2017 působil jako vědecký publicista. Je mimo jiné držitelem německého Kříže za zásluhy na klopě.

Lenka Marečková (1963)

Básnířka, spisovatelka a právnička, která byla za komunistického režimu v Československu vězněna z politických důvodů. Od mládí psala básně a účastnila se s nimi i různých soutěží. Kvůli básni Smrt diktátora, která odkazovala na nedávné úmrtí Leonida Brežněva, se o ni začala zajímat Státní bezpečnost. Skončila ve vazbě, kde strávila dva měsíce. Po propuštění podepsala Chartu 77 a začala aktivně působit v disentu, především ve Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS). V březnu 1985 byla odsouzena na sedm měsíců odnětí svobody. Po propuštění se dále protirežimně angažovala, byla mnohokrát zatčena, vyslýchána a vězněna v celách předběžného zadržení. V roce 1996 vystudovala Právnickou fakultu Univerzity Karlovy, v dalších letech se podílela na reformě českého systému vězeňství a působila v oblasti ochrany lidských práv a občanských aktivit. Je držitelkou osvědčení účastníka odboje a odporu proti komunismu.

kpt. Karel Sabela (1917–1949)

Voják, protinacistický a protikomunistický odbojář. Za války působil v cizinecké legii, stál u zrodu jednotky československé zahraniční armády ve Francii a po přesunu do Velké Británie spoluzakládal československou obrněnou brigádu. V roce 1944 se zúčastnil vylovení v Normandii a následného osvobození Francie. Za svou statečnost obdržel řadu vyznamenání. Od září 1947 působil jako velitel rot a posléze praporu žatecké 21. tankové brigády. Po komunistickém puči se stal členem odbojové organizace Praha-Žatec, která plánovala protikomunistické povstání. Právě tanky jeho brigády měly tvořit hlavní údernou sílu povstalců. Akce ale byla vyzrazena a jeden z pěti vynesených trestů smrti se týkal i jeho. Jeho život skončil ve věku pouhých třiceti dvou let na pankrácké šibenici v červenci 1949. Poté byl tajně pohřben do jednoho z hromadných hrobů na Ďáblickém hřbitově. Na podzim 2025 zde započaly práce na exhumaci jeho ostatků.

Drohomíra Šinoglová (1951)

Drohomíra Šinoglová, rozená Svobodová, byla za komunistického režimu v Československu vězněna z politických důvodů. Už od mládí se odmítala podvolit atmosféře strachu a nesvobody, kterou totalitní režim ve společnosti vytvářel. Státní bezpečnost ji i jejího manžela Jana zatkla za rozmnožování a šíření textů tehdejší zakázané literatury a soud ji poslal na rok do vězení nepodmíněně. Jelikož byla těhotná, před nástupem trestu se skrývala a žádala o odklad. Po měsíci věznění byla na nátlak světové i části české veřejnosti propuštěna na svobodu. Ani pak jí a její rodině nedala Státní bezpečnost pokoj a v rámci akce Asanace chtěla, aby se vystěhovali do zahraničí. Až do roku 1989 čelila ona i její tři děti vytrvalému nátlaku ze strany StB. V roce 2012 získala osvědčení účastníka odboje a odporu proti komunismu.

Michaela Vidláková (1936)

Michaela Eva Vidláková, rozená Lauscherová, přežila holokaust. Narodila se v Praze do židovské rodiny. V prosinci 1942 byla s rodiči deportována do ghetta v Terezíně, kde se štěstím všichni přežili. V dubnu 1953 se rodina pokusila o emigraci do Izraele, při přechodu hranice byli ale zatčeni a vyšetřováni. Díky rozsáhlé prezidentské amnestii ona s matkou strávila jen půl roku ve vazbě, otec jeden rok ve vězení. Byla vyloučena z gymnázia, maturitu proto složila při zaměstnání. Poté vystudovala Přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy, specializovala se na živočišnou fyziologii, načež pracovala jako biochemička v laboratoři IKEM. Od konce 60. let vykonávala různé funkce v rámci Židovské obce v Praze. Je členkou její reprezentace a je aktivní v Terezínských iniciativě a dalších sdruženích, přes třicet let pořádá besedy ve školách a dalších institucích v Česku, Německu a Rakousku. V roce 2016 jí byl propůjčen Záslužný řád Spolkové republiky Německo, v roce 2022 obdržela od prezidenta České republiky medaili Za zásluhy I. třídy.